

EDEP VE HAYA

Edep ve Hayâ – Mehmet Kırkıncı

Edep; akıl ve hikmete muvafık hareket edip, Cenab-ı Hakk'ın emrettiği gibi yaşamaktır. **Hayâ** ise, utanma ve ar duygusu olup, utanç verici durumlardan sakınmak ve nefsin süfli arzularını terk etmektir.

Bediüzzaman Hazretleri hayâyı şöyle tarif eder;

“Hayâ, nefsin sıkılmasıyla yüzde peyda olan kızartıdan ibaret”[1] tir.

Edep, bütün hâllerde istikamet ve iyilik üzere bulunmaktır.

Edep, akılı ikmal eden, onu nurlandıran, imanı kemale erdiren, insanı ruhen terakki ettirip saadet ve selamete kavuşturan en hayırlı bir sermayedir.

Şu hadisi şerif de edep ve hayânın ehemmiyetini ortaya koymaktadır.

“Cebrail (as.) Hazret-i Âdem babamıza taraf-ı İlahiden akıl, hayâ ve din olmak üzere üç hediye getirmiş ve ‘Bunlardan birini tercih et!’ demiş. O da akılı tercih etmiş. Cebrail (a.s) din ve hayâ’yı geri götürmek istemiş. Ancak onlar; ‘Bizim akılla beraber olmamız yaradılışımızın gereğidir. O neredeyse biz de oradayız.’ demişler.”

Mevlana'nın mürşidi olan Şems-i Tebrizi şöyle buyurur: **“Akıldan, imanın hakikati nedir?”** diye sordum. Akıl kalbimin kulağına dedi ki; **“İmanın hakikati edepten ibarettir.”** Tebrizi sözüne şöyle devam etti: **“İnsanın tenindeki can ne ise, edep de odur. İnsanların kalbindeki ve gözündeki nurlar edepten ibarettir. Bu kâinatın kubbesindeki nizam ve revnak edeptir. Geceleri parıldayan en nurlu ve en üstün ışık edeptir.”**

Hız. Mevlâna da şöyle der:

“Eğer insanoğlu edepten mahrum ise insan değildir. İnsanın hayvandan farkı edeptir. Gözünü aç ve Allah'ın bütün kelamına dikkat et. Âyet âyet bütün Kur'an'ın manası edeptir.”

Evet, **iffet, hayâ, haysiyet** ve **istikamet** gibi ahlâk-ı haseneden mahrum olan fert ve cemiyetler, fen ve teknik sahasında ne kadar terakki ederlerse etsinler, hüsrandan kurtulamaz ve huzurla yaşayamazlar. Bu meziyetlerden mahrum bulunan fertler, ne kadar münevver, ne derece tahsilli, ne nisbette sanatkâr da olsalar, o millet, bu fertlere istinaden bir ahenkle terakki edemez. Bu bakımdan, fert ve cemiyeti iman, ahlâk, fazilet, irfan, ilim, edep ve hayâ ile teçhiz etmek lazımdır ki maddi ve manevi terakki edilsin. Edep ve irfan sahibi olanlar, hayatını nizam ve intizam içinde geçirir ve huzur ile yaşarlar. İnsanlığın ruhu, hakikati ve ziyneti olan edep ve terbiyenin; fert ve cemiyet için ehemmiyeti aşikârdır. Şu harika beyit de bu hakikati çok veciz bir şekilde ifade etmektedir:

**“Edep bir taç imiş nur-u Huda'dan,
Giy ol tacı, emin ol her beladan.”**

Alvarlı Muhammed Lütfi Hazretleri de bir beytinde şöyle der;

**“Olur isen ehl-i edep,
Edep saadete sebep.”**

Ehl-i irfan olan Laedrî ise şöyle der;

**“Edep hoştur, edep hoştur İlahî,
Edepsizlik hor eder pâdişahı.”**

İşte sözlerin büyüğü, büyüklerin sözü.

Bazı zatlar:

“Edep kelimesi, elif, dal ve be harfinden ibarettir. Elif, kişinin eline, de harfi kişinin diline, b harfi de beline sahip olmasına işaret eder.”

demişlerdir. İnsanların ayıplarını yüzlerine vurmak, onları tahkir etmek edebe muhaliftir. Edep abidesi ve hayâ timsali olanlar, kendisine hakaret edenleri affeder, hiç kimseye kötülük düşünmez ve fenalık yapmazlar; karşısındaki kişi edep ve hayâdan mahrum olsa bile, onu insanlar arasında küçük düşürecek ve

mahcup edecek hareketlerden sakınırlar.

Sünbülzâde Vehbi Efendi bir beytinde şöyle der:

*“Setreder ayıbını insanın hep,
Ne güzel elbise imiş esvâb-ı edep.”*

İlahi ahlakla ahlaklanmış olan Peygamber Efendimiz'in (sav.) rahle-i tedrisinde yetişmiş olan Hz. Hasan (r.a) ile Hz. Hüseyin (r.a) Efendilerimizin yanlış abdest alan yaşlı birine yaklaşım tarzı herkesin malumudur. Onlar, abdestini yanlış alan kimsenin kusurunu direkt yüzüne söylemezler de; *“Amcacığım biz iki kardeşiz, biz abdest alalım da hangimiz abdesti doğru alıyoruz siz karar veriniz.”* deyip abdest alırlar. Böylece yaşlı adam abdesti kendisinin yanlış aldığını anlar. Edebin bütün inceliklerini şahsında yaşayan Hz. Ali (ra.) Efendimiz; *“Hiç kimsenin hatasını yüzüne vurmayınız. O hatayı işleyene, başka birini misal göstererek hatasını anlatınız.”* sözünü kendilerine rehber edinmiş olan evlatları, inceliğin, zarafetin ve edebın zirvesinde olduklarını böylece göstermişlerdir.

Yetim kimse anası ve babası olmayan değil, ilim ve edebi olmayandır. Asıl fakir; malı mülkü olmayan değil, ilim ve edepten mahrum olandır. Çünkü nimet ve servetlerin en büyüğü ilim ve edeptir. Bu nimetlere nail olan, edebi sayesinde nail olur. O nimetleri kaybeden de edebi terk ettiği için kaybeder. Bu bakımdan, edepten mahrum olan bir kimse, vasıl-ı Huda olamaz. Dünyada rezil, rüsva olduğu gibi ahirette de azab-ı İlahiye maruz kalır. Edebini yitirmiş bir kimse, en tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalıktan daha tahripkârdır. Edep, hayâ ve iffetten mahrum olan insan ilim, makam ve rütbe bakımından ne kadar yükselirse yükselsin faziletli sayılamaz. Çünkü asıl fazilet ve kemal, ilim ile ahlakın ittihat etmesiyle mümkündür. Edep ve hayâdan mahrum olan kimseler, huzur ve saadetle yaşayamadıkları gibi, bazen haysiyet ve şereflerini de kaybederler.

Yazar: Mehmed Kırkıncı

YAZININ DEVAMI İÇİN KAYNAK LİNKİ TIKLAYINIZ

KAYNAK LİNKİ:

www.mehmedkirkinci.com/index.php?s=article&aid=1309